

ПАСИВНИ И АКТИВНИ НАДЗОР КЛАСИЧНЕ КУГЕ СВИЊА

Зоран Дебељак

У оквиру комплексних активности ветеринарске струке, мере превентиве, контроле и сузбијања заразних и паразитских болести животиња представљају изузетно значајну област делатности. Проучавањем здравствених проблема популација животиња инфективног или неког другог порекла бави се епизоотиологија.

Поред решавања појединачних проблема који се јаве у популацији животиња, епизоотиологија се на систематски и дугорочно бави везаном за превентивом и контролом појединих болести. Међу овим активностима најважније методе рада су: анализа ризика, стратегија, симулација појаве болести и др. За реализацију ових метода користе се бројни „инструменти“, међу којима издвајамо мониторинг (посматрање) и надзор.

Циљ **мониторинга (посматрања)** је одређивање статуса једне или више болести у дефинисаној групацији животиња на конкретном простору и у временском периоду. Може се реализовати различитим видовима испитивања (клиничка, патоанатомска, серолошка, вирусолошка, ентомолошка и друга), као и прикупљањем и анализом података у различитим областима рада ветеринарске службе. Резултати мониторинга могу бити основ за прекид даљих активности, или за вишу фазу предметног проучавања – надзор.

Када се у оквиру мониторинга установе одступања проучаваног здравственог стања (нпр. присуство болести), односно када има потребе за конкретнијом, планском акцијом, припрема се надзор. Постоји више видова надзора, а у зависности од нивоа активности које предвиђа, надзор може бити пасиван или активан. Оба вида имају својих предности и недостатака, а избор врсте надзора се врши на основу циљева, расположивих ресурса, финансијских могућности и др.

Надзор, углавном представља наставак мониторинга. То је активан систем који подразумева предузимање различитих дијагностичких, административних и других поступака у циљу раног откривања и контроле, као и проучавање свих фактора који могу условљавати појаву и одржавање неке болести.

То је озбиљна планска активност у оквиру које су јасно дефинисани елементи који имају различиту вредност у систему вредновања.

Табела 1 - Вредновање елемената мониторинга и надзора (ОИЕ)

Р.Бр.	Вредновани елемент	Вредност (бодова)
1.	Дефиниција циља – циљева	15
2.	Едукација	15
3.	Систем узорковања	20
4.	Лабораторијска дијагностика	20
5.	Сакупљање и трансфер података	10
6.	Обрада података и њихова анализа	10
7.	Презентација резултата	6
8.	Фактори спољашње средине	4
Укупно:		100

У оквиру *пасивног надзора* почетак активности је базиран на саопштавању информација које се тичу здравственог проблема од стране власника/држаоца животиња ветеринарској служби. У том смислу овај надзор је пасиван, али он има карактеристике озбиљне планске активности. Пре свега, неопходно је подизања свести власника/држаоца животиња о значају проблема, као и њихова едукација. Све је ово значајано са аспекта њиховог оспособљавања да правовремено примети проблем, да буде свестан његовог значаја, као и да га пријави ветеринарској служби без одлагања. Истовремено, пријава здравствених проблема код више животиња које се манифестују на исти начин, законска је обавеза власника. Такође, у оквиру ових активности, едукација стручњака је веома значајна.

Активни надзор је планска активност државе/ветеринарске службе у циљу раног откривања и контроле неке болести, па и класичне куге свиња (ККС). Он се базира на клиничком, патоанатомском, серолошком, вирусолошком и другим видовима надзора. Саставни део надзора ККС су и унапред планиране активности у циљу контроле болести и оне могу бити разнолике.

Циљеви надзора класичне куге свиња су:

1. рано установљивање сумње на класичну кугу свиња и
2. управљање поступцима контроле и сузбијања у потврђеном жаришту болести.

Под *сумњом на ККС* подразумевамо промену здравственог стања свиња које се карактерише појавом неких клиничких, патоанатомских и епизоотиолошких карактеристика које могу упутити на ККС. Међу клиничким знацима на основу којих се може поставити сумња на ККС најважнији су:

- повишена телесна температура > 41°C;
- промене на кожи (хиперемија, крварења);
- крмељање;
- афонија;

- пролив или затвор;
- Заношење задњег дела тела;
- вишедневна неуспешна антибиотска терапија (?).

Међу најчешим патоанатомским променама наонову којих се може поставити сумња на ККС су:

Бројна тачкаста крварења на унутрашњим органима:

- бубрезима и слезини субкапсуларно;
- слузокожи мокраћне и жучне бешике;
- слузокожи ларинкса;
- хеморагични инфаркти на слезини;
- промене на дебелом цреву (бутони);
- мраморизација лимфних чворова.

У оквиру постављања сумње на ККС посебан значај имају епизоотиолошки подаци који се односе на: порекло, производне резултате, врсту транспорта, евентуални контакт са већ зараженим или сумњивим газдинством на ККС и други.

1. Рано откривање класичне куге свиња

Примарни циљ пасивног и активног надзора ККС је рано откривање болести у току: клиничког, патоанатомског, серолошког, вирусолошког и епизоотиолошког надзора. Након постављања **сумње** на ККС, кроз дефинисану процедуру она се потврђује или одбацује.

Клинички надзор- У току пасивног клиничког надзора, у циљу раног откривања болести, посебно је значајан клинички преглед приликом лечења различитих видова здравствених проблема по пријави власника, као и приликом посете ветеринарског стручњака газдинству, по било ком основу.

Активни клинички надзор је посебно битан на комерцијалним фармама, као и у току епизоотиолошких истраживања у жариштима са потврђеном ККС (на контактним газдинствима и у секундарним жариштима).

Вирусолошки надзор је значајан у оквиру реализације мониторинга и потврде сумњи.

Серолошки надзор се примењује у оквиру реализације мониторинга и потврде клиничке сумње. Тумачење резултата добијених у току серолошког надзора, посебно у случају позитивног налаза је веома битно с обзиром на то да он може бити последица више различитих узрока: природне инфекције, вакцинације, матуралних антитела, унакрсне, неспецифичне реакције и друго.

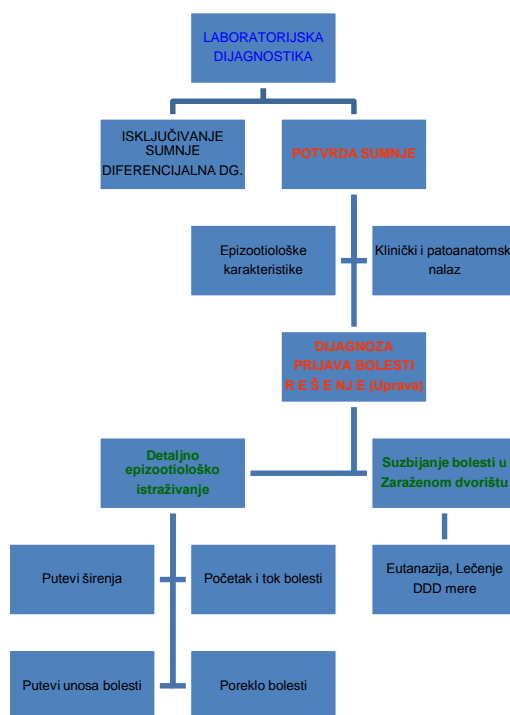
Пасивни надзор У циљу раног откривања ККС код *домаћих свиња*, у оквиру пасивног надзора активности морају бити усмерене на: подизање свести, клинички преглед болесних животиња, патоанатомски преглед, постављање сумње, узорковање материјала и лабораторијско испитивање. Такође, код *дивљих свиња* неопходни су подизање свести ловаца, патоанатомски преглед угунутих и одстрелених животиња ради постављања сумње у оквиру чега се врши

узорковање материјала за лабораторијско испитивање и мониторинг.

Активни надзор У циљу раног откривања ККС код *домаћих свиња* применом активног надзора, активности морају бити усмерене на: редовно узимање анамнезе, праћење прозводних резултата, клинички и патоанатомски надзор на кланицама и фармама у циљу постављања сумње, као и узорковање репрезентативног број узорака и лабораторијско испитивање. Код *дивљих свиња* то су: узорковање репрезентативног броја материјала у оквиру мониторинга, праћење бројности популације и просторне дистрибуције, ако и лабораторијско испитивање.

Поступак у случају постављања сумње на ККС подразумева јасно дефинисану процедуру поступања власника, теренске и специјалистичке ветеринарске службе, односно ветеринарске инспекције. Основни предуслов за рано откривање ККС је пријава сумње на болест у почетним фазама, као и смањење могућности да се случај сумње не пријави, односно да не буде доказан уколико је у питању појава болести. Најважнији поступци у случају сумње на ККС приказани су на следећим органиграмима.

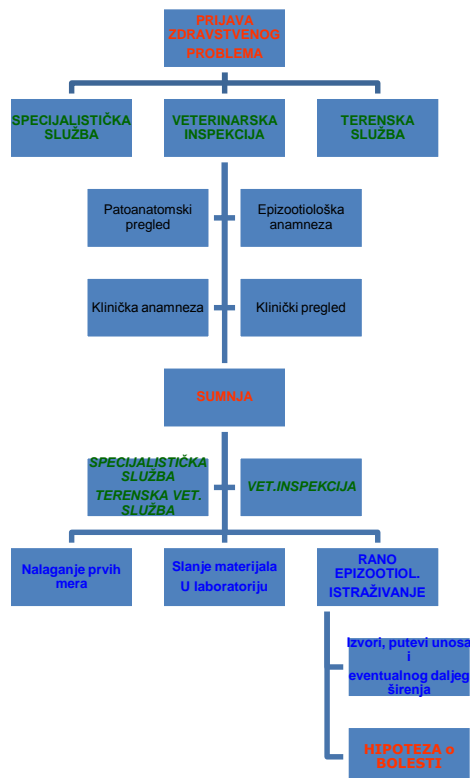
Посебан проблем у надзору болести, па и раног откривања ККС, представља **„изгубљени случај“**, који се дефинише као појава да се из било којих разлога, на нивоу власника/држаоца животиња, теренске ветеринарске службе или лабораторијске дијагностике, случај сумње или појаве ККС не пријави, не истражи и не потврди лабораторијски. То значи да се у овом случају неће ни спровести мере контроле нити сузбијања, већ ће то бити извор за даље ширење

болести. Квалитетаан надзор ККС треба да искључи или смањи на минимум могућност појављивања “изгубљеног случаја” на било ком нивоу.

2. Управљање у жаришту потврђене ККС

Надзор ККС у оквиру управљања у жаришту већ потврђене болести је

други веома битан циљ реализације надзора. У зараженом газдинству где је болест лабораторијски потврђена, пре свега се спроводе мере сузбијања болести. Поред тога, ради се детаљно епизоотиолошко истраживање у циљу утврђивања: путеву уношења, дужине трајања и путева ширења и ширења болести из зараженог газдинства у ближе и даље окружење. Крајњи циљ је откривање свих, евентуално присутних, секундарних жаришта, као и извора из којег је болест унета у газдинство.

Поред мера у зараженом газдинству, утврђује се **заражена и угрожена зона** у којима се раде епизоотиолошка теренска истраживања у оквиру којих се: узима епизоотиолошка анамнеза (у ветеринарским станицама и амбулантима, клиникама, пијацама и др.), врши попис газдинстава и домаћих свиња, вакцинација, попис ловишта са дивљим свињама. У случају установљене сумње раде се клинички и патолошко преглед, врши се анкета, као и узорковање репрезентативног броја узорака за лабораторијска испитивања

Надзор ККС у Србији је веома специфичан, а из разлога специфичности

епизоотиолошке ситуације болести и њене историје, као и свих фактора производње свиња који на њу могу утицати (тип и начин гајења свиња, густина насељености појединих регија, обележавања, транспорт и праћење кретања, као и биосигурносне мере које се спроводе).

Стратешким акционим планом надзора и искорењивања класичне куге свиња у Србији дефинисано је више различитих могућности и путева за постизање основног циља – искорењивања класичне куге свиња. Између осталих поједине могућности су посебно разрађене:

1. Компартмани (каналски систем контроле),
2. Зонирања унутар Србије:
  - Зона А - слободна зона без вакцинације (део Војводине),
  - Зона Б – приправна за вакцинацију, и
  - Зона Ц – континуирана вакцинација (територија јужно од Саве и Дунава).
3. Акциони план (“Road map”) – Путоказ активности разрађује поједине активности по зонама и годинама.

У оквиру појединих приступа, модела, зона који су дати у стратегији детаљно су разрађене битне активности, као и врсте надзора који би се користили.

Надзор ККС је саставни и неизоставни део комплексне стратегије контроле болести чији је циљ да кроз планску активност доведе до искорењивања класичне куге свиња у Републици Србији.